

ย้อนอดีตถึงปัจจัยที่ขับเคลื่อนข้าวไทย ให้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศ

การปลูกข้าวในสังคมไทยมีมานานแล้ว การค้นพบโบราณวัตถุที่หมู่บ้านโนนบกกาในที่ราบสูงโคราชของประเทศไทยเป็นเครื่องสะท้อนว่าการปลูกข้าวในสังคมไทยมีมานานก่อนยุคประวัติศาสตร์ การปลูกข้าวในประเทศไทยและในประเทศอื่นๆ ในเอเชียที่มีประชากรบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักที่สำคัญ ได้มีการพัฒนาสืบเนื่องมาแต่โบราณกาล การปลูกข้าวเป็นทั้งวิถีชีวิตของคนในชนบทและเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เช่น ประเพณีการทำขวัญข้าว ประเพณีการแห่นางแมวเพื่อการขอฝน และพิธีการแล่นขบวนขวัญ เป็นต้น

เมื่อประเทศมีเศรษฐกิจและการค้าที่พัฒนา ก้าวหน้าออกไป รวมถึงการขยายตัวของประชากรมีเพิ่มมากขึ้น การปลูกข้าวจึงเป็นไปเพื่อสนองความต้องการของตลาด การปลูกข้าวได้กลายเป็นอาชีพของ

ครัวเรือนในชนบทและความสำคัญของข้าวได้พัฒนาเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศ โดยมีประชากรเกษตรในชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในการทำนา และมีครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าวไม่ต่ำกว่า

การปลูกข้าวในอดีตของประเทศไทย

ประเพณีแห่นางแมวขอฝน

พิธีแรกนาขวัญ

ประเพณีการทำขวัญข้าว

3.7 ล้านครัวเรือนหรือประมาณ 17 ล้านคน ส่วนการใช้ทรัพยากรที่ดินของประเทศนั้นประมาณว่าร้อยละ 59 ของพื้นที่เพาะปลูกพืช ประมาณ 130 ล้านไร่ ได้ใช้ไปในการเพาะปลูกข้าว นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมทางธุรกิจอื่นๆ ของอุตสาหกรรมข้าวไทยอีกเป็นจำนวนมาก เช่น โรงสีข้าว ผู้ประกอบการค้าข้าว ผู้ประกอบการรถเกี่ยวข้าว และโรงงานแปรรูปข้าว เป็นต้น

การปลูกข้าวและสินค้าข้าวในเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทยจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งหากจะพิจารณาจากภาคเศรษฐกิจการผลิตข้าวพบว่าในปี 2551 มีมูลค่าของการผลิตประมาณ 200,293 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 19.0 ของ GDP ภาคการเกษตร และมีการส่งออกของข้าวในปี 2551 คิดเป็นมูลค่า 203,219 ล้านบาทหรือร้อยละ 30.69 ของการส่งออกสินค้าเกษตรทั้งหมด การที่ภาคการผลิตข้าวของไทยมีผลผลิตส่วนเกินในปริมาณมาก ทำให้ประเทศไทยสามารถ

เป็นผู้ส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของโลก นับต่อเนื่องมากกว่าทศวรรษที่ผ่านมา

อะไรเป็นปัจจัยสำคัญขับเคลื่อนให้ข้าวไทยกลายเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศนั้น กล่าวได้ว่ามาจากการเปิดประตูการค้ากับประเทศตะวันตก โดยเฉพาะในสมัยของพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2394-2411) เมื่อพระองค์ได้ขึ้นครองราช ก็ได้ดำเนินพระราชโบายเปิดกว้างในทางการค้ากับประเทศตะวันตกซึ่งได้ซบเซามา นับแต่ช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้ได้เริ่มจากการที่ เซอร์จอห์น เบาริง (Sir John Bowring) ได้เป็นทูตของประเทศอังกฤษได้เข้ามาเจรจาเพื่อเปิดประตูการค้าระหว่างประเทศสยาม¹ ในสมัยนั้นกับประเทศ

พืชเศรษฐกิจของประเทศไทย

อังกฤษ ในปี พ.ศ. 2398 และได้มีการลงนามในสนธิสัญญาทางการค้าร่วมกันภายใต้ชื่อที่เรียกกันว่า “สัญญาเบาริง” ซึ่งเป็นการเปิดประตูการค้าที่

¹ได้เปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” มาเป็น “ไทย” ในปี 2482

สำคัญกับชาติตะวันตกในสมัยนั้น ทั้งนี้ เพราะแต่เดิมนั้นการค้าระหว่างต่าง ชาติ กับสยามจะต้องติดต่อผ่านฝ่าย พระคลังซึ่งเท่ากับว่าฝ่ายพระคลังมี อำนาจในการผูกขาดในการส่งออก

เซอร์ จอห์น เบาริง

สินค้าจากสยามอย่างกลายๆ ซึ่งในสมัย นั้นพระคลังมีอำนาจทั้งในการติดต่อซื้อ ขายกับต่างชาติและรวมถึงการจัดเก็บ รายได้ เมื่อมีความตกลงในสนธิสัญญา เบาริง² เกิดขึ้น สิทธิในการที่ชาติตะวัน ตกจะซื้อสินค้าจากสยามนั้น สามารถ ติดต่อจัดทำได้อีกกับเอกชนโดยทั่วไป และ ในขณะเดียวกันก็เป็นการลดอำนาจการ ผูกขาดของฝ่ายพระคลังในสมัยนั้นต่อ กิจกรรมการค้าลงไป นอกจากนี้สนธิ สัญญาเบาริงยังได้สร้างความชัดเจน ในอัตราภาษีที่จะเรียกเก็บ ทั้งภาษีขา เข้าและภาษีขาออก ทำให้ตลาดการค้า เพียงฟูและขยายตัวออกไป

หลังจากได้มีการทำสนธิสัญญา เบาริงกับอังกฤษเมื่อ พ.ศ. 2398 แล้ว ได้มีการทำสัญญาในลักษณะเดียวกัน

กับอีกหลายประเทศ โดยมีสนธิสัญญา เบาริงเป็นต้นแบบ เช่น การทำสนธิ สัญญาแฮร์ริส กับสหรัฐอเมริกาในปี 2398 และการทำสนธิสัญญามงติญี (Montigny) กับประเทศฝรั่งเศสใน

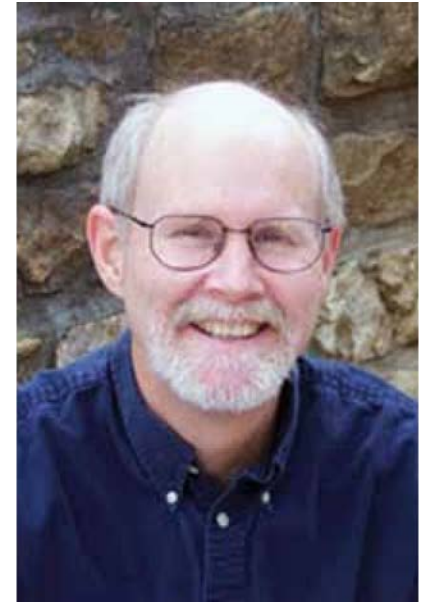

ทาวนเซนต์ แฮร์ริส

ปี 2399 และต่อจากนั้นได้ทำสัญญากับ เดนมาร์ก (พ.ศ. 2401) โปรตุเกส (พ.ศ. 2402) เนเธอร์แลนด์ (พ.ศ. 2403) เยอรมันนี (พ.ศ. 2405) ญี่ปุ่น (พ.ศ. 2441) รัสเซีย (พ.ศ. 2442) และ ประเทศยุโรปอีกหลายประเทศ³ ทำให้ ตลาดการค้าของไทยรวมถึงสินค้าข้าว ได้ขยายตัวตามคู่ค้าที่มีเพิ่มมากขึ้น

ในส่วนของสินค้าข้าวการทำ การค้าภายใต้สนธิสัญญาเบาริง⁴ ได้ส่ง ผลอย่างสำคัญต่อการส่งออกสินค้า ข้าวและการขยายตัวของตลาดข้าว ข้าวได้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ของประเทศไทยนับแต่นั้นมา พร้อมๆ กับการสร้างรายได้ให้กับประเทศและ เกษตรกรไทยเป็นอย่างมาก การขยาย ตัวของการค้าสินค้าข้าวได้กระตุ้นให้

เกิดการขยายตัวของการผลิตข้าวและ รวมถึงพื้นที่เพาะปลูกข้าวของไทยตาม มา ศาสตราจารย์ Ingram ได้รายงานว่ มูลค่าการส่งออกข้าวเพิ่มขึ้นจาก 1.87 ล้านหาบ⁵ เฉลี่ยในช่วงปี 2413-2417

ศาสตราจารย์อินแกรม

มาเป็น 15.22 ล้านหาบ เฉลี่ยในช่วงปี 2453-57 และเพิ่มขึ้นเป็น 25.37 ล้าน หาบเฉลี่ยในช่วงปี 2473-77 หรือเพิ่ม ขึ้นกว่า 12 เท่า ข้าวจึงเป็นพืชเศรษฐกิจ ที่สำคัญ 11.5 ล้านไร่เฉลี่ยในช่วงปี 2453-57 มาเป็น 20.1 ล้านไร่เฉลี่ย ในช่วงปี 2473-77

ในยุคนี้การปลูกข้าวสามารถ เพาะปลูกได้ปีละครั้งมีเทคโนโลยีที่ใช้ ในการเพาะปลูกจำกัดและต้องพึ่งพา ดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญแต่ในขณะ เดียวกันความต้องการบริโภคข้าวของ โลกมีมากกว่าปริมาณการผลิตข้าวของ โลก ข้าวจึงเป็นสินค้าที่ขาดแคลน การ ผลิตข้าวไม่เพียงพอของบางประเทศใน เอเชีย เช่น ในเกาะชวาของอินโดนีเซีย และแถบคาบสมุทรมะละกา ในแหลม

²รายละเอียดอื่น ๆ ของสนธิสัญญาเบาริงนอกเหนือจากที่กล่าวถึงในที่นี้ ดูได้จาก Ingram (1955) หน้า 34

³www.wikipedia.org/wiki

⁴ผลเสียของสนธิสัญญาเบาริงทำให้ไทยถูกจำกัดการเก็บภาษีสินค้าขาเข้าที่อัตราร้อยละ 3 และรวมถึงสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

⁵ข้าวเปลือก 1 หาบมีน้ำหนักเท่ากับ 60 กิโลกรัม

คลองภาษีเจริญ

คลองดำเนินสะดวก

คลองรังสิต

มลายูของมาเลเซีย เป็นต้น ทำให้การค้าข้าวมีความรุ่งเรือง และผลตอบแทนจากการค้าที่มีมากได้เป็นแรงสนับสนุนให้เกิดการขุดคลองต่างๆ เช่น คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก คลองรังสิต เป็นต้น เพื่อการบุกเบิกพื้นที่ใหม่ให้ประชากรได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานเพื่อขยายผลผลิตข้าว และเพื่อการขยายฐานภาษีที่นาในสมัยนั้นซึ่งสามารถรวบรวมภาษีนาสู่ท้องพระคลังได้จำนวนมาก ภาษีดังกล่าวส่วนหนึ่งได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาระบบชลประทาน ในปี พ.ศ. 2448 ประเทศสยามในขณะนั้นได้ส่งออกข้าวคิดเป็นมูลค่าประมาณ 80 ล้านบาท จากมูลค่ารวมของการส่งสินค้าออกในปีนั้น 100 ล้านบาท ซึ่งเป็นเครื่องสะท้อนว่าข้าวได้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศในขณะนั้น และยังได้ดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

Ingram, J. C. (1955). *Economic Change in Thailand since 1850* (Stanford: Stanford University Press)

